

Från redaktionen

Syftet med detta temanummer om kunskapsproduktion är att både ge en kritik av de traditionella vetenskaperna och att försöka utveckla alternativ som kan vara till gagn för kvinnor. Vi vill introducera något av den spännande debatt om dessa frågor som förs bl a i Västtyskland och i USA.

Kunskapsproduktion är ett ord som vi egentligen ogillar – vi befärrar att det kan få en distanserande effekt för våra läsare – men som i ett enda ord omfattar många viktiga frågor. När vi analyserar dess innebörd får det oss att se *hur*, *när* och av *vilka* kunskap har producerats, och inte minst *vad* kunskap innehåller. Vidare hjälper det oss att se hur och varför kvinnor, både som subjekt och objekt, har hållits utanför kunskapsproduktionen och på vilket sätt detta har bidragit till kvinnoförtrycket.

En utgångspunkt för många av dessa tankar finns i Gudrun Reinke's artikel *Hur mycket liv tillåter forskningen?* Här beskriver

hon hur hon i sitt kvinnliga livssammanhang försöker förena arbetet med att skriva en doktorsavhandling och arbetet med att ha barn: det intellektuella och det känslomässiga. Hennes otraditionella forskningsprocess och krav att få känna en helhet i sitt liv där forskningen och arbetet med hem och barn kan finnas sida vid sida i en kreativ växelverkan, leder till en kollision med normerna i den vetenskapliga världen. Vi är säkert många som känner igen oss i den utveckling som Gudrun Reinke beskriver och vi frågar oss vad det är som gör det så svårt att förena de två världarna. Eller för att uttrycka det på ett annat sätt, vad är sambandet mellan kunskapen i vårt vardagsliv och den formaliserade kunskapen?

Formaliserad kunskap

Det är ett känt faktum att denna uppdelning mellan kunskapen i vårt vardagsliv

och den formaliserade kunskapen har tillkommit under en lång historisk utveckling. Under renässansen ifrågasattes den etablerade samhällsliga ordningen av en 'ny vetenskap' som samtidigt tillhandahöll en ny alternativ världsåskådning. Detta åtskilljande mellan tingen som de framstår för oss i vårt dagliga liv och som de framstår som vetenskapliga fakta, fick stor betydelse i denna syn. Vetenskapens mål fastställdes jämte klart definierade metoder och normer, och, viktigast av allt, formell utbildning inrättades för att försäkra sig om att dessa följdes. Den kunskap som kvinnor tidigare hade haft ifrågasattes och uteslöts.

Helga Nowotny spårar i sin artikel *Hur manlig är vetenskapen?* den historiska uppkomsten av de moderna vetenskaperna och visar hur denna utveckling medfört att männen fått en kognitiv och social dominans över kvinnor. Under 1600-talet genomgick naturuppfattningen en omvandling. Naturen – som hittills hade uppfattats som livgivande och moderlig – förändrades gradvis till att bli en oorganisk materia, som föll offer för experimentell kontroll och manipulation. Eftersom kvinnor stod betydligt närmare reproduktionen definierades de som en del av naturen och uppfattades därför som oberäknliga, mindre begåvade med förnuft men med ett överflöd av känslor som fick dem att framstå som hotfulla.

Kunskap i dag

Denna speciella syn på kunskap – och dess kontroll av vissa grupper i samhället inklusive kvinnor – har fortsatt att dominera vetenskapen fram till våra dagar. Grundläggande för kvinnoforskningen är att kvinnor har utestängts från formell kunskap. Artiklarna i detta nummer speglar dessutom uppfattningen att kunskap är socialt betingad vilket innebär att kunskap och samhällets maktstrukturer är nära förbundna med varandra.

Trots att alla människor frambringar förklaringar av världen, upptäcker sätt att ordna föremål och händelser i sin värld, blir inte alla förklaringar godkända och ac-

cepterade. Det sker en urvalsprocess: begrepp, metoder, samband och områden i vetenskapen organiseras och upprätthålls i disciplinens sociala struktur. Vissa tidskrifter, möten etc är legitima platser för att presentera ett arbete. Genom publicering blir ett arbete en del av litteraturen inom ämnet och accepteras som tex historia, biologi eller sociologi. Den vetenskapliga disciplinen stadgas genom regler som bestämmer vem som kan delta i arbetet som fullt kompetenta medlemmar och genom organisation och omorganisation av relationer mellan deltagare på grundval av deras publicerade arbeten. För att erkännas som fullgod deltagare måste man producera sig på ett sätt som överensstämmer med de vedertagna normerna och den vedertagna terminologin. Kvinnor kan ofta inte känna igen sig själva i detta arbets- och sociala klimat på grund av annorlunda livserfarenhet. På det viset ställs de ofta utanför den process där det vetenskapliga arbetet utförs och där det beslutas vad som bör accepteras som vetenskap. Samtidigt försvinner deras egna livserfarenheter som erkända områden för den vetenskapliga disciplinen.

Objektivitet

En av de frågor som ses som central i och tydliggörs genom den feministiska kritiken av vetenskapen är ett ifrågasättande av objektiviteten som haft en så betydande roll inom positivismen. Även om objektiviteten har ifrågasatts av andra vetenskapliga traditioner, bidrar kvinnoforskare till denna debatt genom att ge den en egen innebörd. Här vill vi beröra två huvudinvändningar som gäller objektivitetsidealet och objektivitetens giltighet.

Objektivitetsidealet innebär att undanröja forskarens speciella synvinkel i forskningsprocessen så att resultaten inte snedvrids av forskarens subjektivitet. Ofta använder man vissa metoder som den bästa garantin mot subjektets – här forskarens – inflytande. Dorothy Smith, en kanadensisk feminist och marxist, vars arbete är föga känt i Sverige, men som vi rekommenderar för dem som vill tränga in på området (se

litteraturlista sid 79) har tagit upp detta. Hon menar att samhällsvetenskapliga forskningsmetoder har tillkommit för att skilja subjektet från forskningsobjektet, och hon hävdar att denna distinktion bara kan upprätthållas så länge som objektet förutsättes vara någon 'annan' som inte kan återspeglas i och påverka forskaren. Detta anser hon bli en omöjlighet när kvinnor forskar om kvinnor. Smith säger: 'när väl kvinnor sätts in i sociologiska sammanhang som subjekt försvinner skenet av opersonlighet. Det visar sig att iakttagaren inte är 'den abstrakta observatören' utan medlem i en bestämd social kategori, som innehar en bestämd ställning i samhället'. (Smith 1974)

Att objektivitet har fungerat legitimerande och 'objektiva bevis' har använts för att upprätthålla kvinnors speciella ställning i samhället är innehållet i invändningen mot *objektivitetens giltighet*. Under skenet av objektivitet har för kvinnor presenterats sanningar som man trodde var omöjligt att ifrågasätta. Det är först i och med den feministiska kritiken som kvinnor har insett att i stället för 'sanningar' var det en speciell, av ett fåtal omfattad världssyn, som fördes fram. Denna insikt har medfört att en del kvinnoforskare inte längre söker 'objektiv' vetenskap. Evelyn Fox Keller varnar i *Signs 1982:2* för en sådan 'relativistisk' ståndpunkt, som hon tror kan leda till att kvinnor helt och hållet kommer att utestängas från att vara med och bestämma över kunskapens innehåll. Evelyn Fox Kellers artikel refereras i korthet under 'Pennskaft'.

En bro mellan vardagsliv och formaliserad kunskap

Inledningsvis påpekar vi hur uppdelningen mellan kunskapen i vårt vardagsliv och den formaliserade kunskapen har uppstått, och hur denna uppdelning fått konsekvenser för kunskapens innehåll och begränsat vilka som fått utöva den. I denna process har mycket av den kunskap som var en del av det dagliga livet gått förlorad eller nedvärderats, medan samtidigt den formalise-

rade kunskapen fått ökad betydelse. En följd av detta har blivit att kunskap har koncentrerats till ett fåtal experter och kontrollen över våra egna liv i viss utsträckning har gått förlorad.

Många kvinnoforskare har byggt på idéerna från kvinnorörelsen att försöka återerövra denna kunskap så att vardagslivets kunskap och den formaliserade kunskapen kan närma sig varandra. Detta, tillsammans med kritiken som nämnts ovan har inneburit att de har ställt frågan 'hur kan vi närma oss den typ av kunskap som adekvat förklarar våra liv och som dessutom bygger en bro mellan vardagsliv och den formaliserade kunskapen?' Detta ledde till försök att hitta mer användbara metoder och nya teorier.

Vad gäller teori, försöker kvinnoforskare åstadkomma radikala omformuleringar som ifrågasätter de teoretiska ramarna och traditionella begrepp. Användandet av begreppet patriarkat har varit centralt i dessa försök. I detta nummer finns en artikel som kritiskt granskar de olika sätt på vilka några kvinnoforskare har utvecklat begreppet idag och i vilken utsträckning det kan vara ett brukbart analysredskap.

Vad gäller metoder bygger dessa ofta på den hermeneutiska traditionen och aktionsforskning som visas av tex Brita Foged och Randi Markussen i deras artikel. I deras forskning spelar dialogen mellan forskare och forskningssubjekt en betydande roll för den kunskap som produceras. De använder sig av tematiskt strukturerade intervjuer som möjliggör att spontana dialoger uppstår och som har fördelen att spegla tankeprocessen hos den intervjuade kvinnan. Genom att mer aktivt dra in de kvinnor som intervjuas i forskningsprocessen — tex låta dem läsa utskriften av intervjun — funderar de vidare på sin egen situation. Dessa funderingar ingår i en senare intervju. Medan Brita Foged och Randi Markussen visar hur objektivitet och subjektivitet samverkar, visar Gudrun Reinke i sin artikel på det djupgående problem som uppstår när forskaren inte längre har någon distans till subjekten; problem som gäller henne själv som per-

son, hennes relation till andra människor och till den akademiska världen. Vi menar inte att slutsatsen av Gudrun Reinkes artikel är att det är omöjligt för kvinnor att kombinera intellektuellt arbete med andra delar av sitt liv, utan att det är viktigt i forskningen att hitta en balans mellan inlevelse och analys.

Centrala frågor

Artiklarna i detta nummer visar tydligt att kvinnoforskare ställer frågor som är centrala i den vetenskapliga diskursen, och ifrågasätter i själva verket hela grunden för denna. Trots att kvinnoforskningen griper sig an de mest centrala frågorna har som vi redan nämnde i förra numret av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* – vår genomslagskraft i de akademiska disciplinerna varit ganska begränsad och i vissa fall har vi helt ignorerats. En del av svaren till varför det ligger till så finns i detta nummer.

Det har påpekats för oss att vår formulering om forskningen kring kvinnor och eko-

nomi i förra ledaren kunde missförstås. Som en rättelse vill vi tala om att det visst förekommer mycket forskning kring kvinnor och ekonomi och att ämnet togs upp vid *Kvinnouniversitetet* i Umeå. Vad vi avsåg var att företagsekonomi hittills, vad vi vet, tagits upp av endast de två kvinnoforskningsprojekt som nämndes. Vi hoppas kunna återkomma till området *Kvinnor och ekonomi* med ett temanummer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.

KVT på fjärde året

Vi har nu satt oss vid årorna och rott igång den fjärde årgången av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* och hoppas att vi ska klara av ytterligare ett år utan allvarligare grundstötningar i form av ekonomiska svårigheter. En ljuspunkt i vår tillvaro är att vi vid årsskiftet flyttade till en ljusare och framför allt varmare redaktionslokal i centrala Lund. En välbehövlig och nödvändig förändring. Titta gärna in om du har vägarna förbi!

KD, JE